

DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-18

УДК 35.975(477)

*Помаза-Пономаренко А.Л. д.держ.упр., с.д., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0001-5666-9350*

*Борисова Л.В. к.ю.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0001-6554-1949*

*Батир Ю.Г. к.е.н., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID: 0000-0001-5282-3680*

*Лопатченко І.М. к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-4838-2154*

Pomaza-Ponomarenko A. Doctor in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Borisova L. Ph.D in Law Sciences, Associate Professor, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

Batyr Yu. PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

Lopatchenko I. PhD of Public Administration, Lecturer of the Department of Public Administration in the sphere of Civil Defense of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (ЧАСТИНА 3)

PLAN FOR THE RECOVERY OF UKRAINE (PART 3)

Досліджено План відновлення України, дія якого розрахована на 10 років. Установлено, що в цьому Плані відсутнє комплексне визначення її сталого розвитку, зокрема, з позиції актуалізації «екологічної» складової. На цій підставі обґрунтовано публічно-управлінські заходи, що передбачають визначення та нейтралізацію негативного впливу війни на екологічну безпеку України.

Ключові слова: план відновлення; заходи; Україна; сталий розвиток; екологічна безпека.

The Plan for the Recovery of Ukraine, whose effect is calculated for 10 years, was studied. It was established that this Plan lacks a comprehensive definition of its sustainable development, in particular, from the point of view of updating the "ecological" component. On this basis, the public management measures, which provide for the definition and neutralization of the negative impact of the war on the environmental security of Ukraine, are substantiated.

Key words: *recovery plan; activities; Ukraine; sustainability; ecological security.*

«На тлі немислимих людських страждань, які війна принесла Україні, проблеми довкілля можуть здаватися другорядними. Проте екологи попереджають, що рани, які війна завдає лісам, степам і водоймам України, залишаться на десятиліття, і цей спадок становитиме загрозу й після того, як гармати стихнуть.» [6]

Постановка проблеми. Повномасштабна війна проти України унеможливило її стале зростання, яке задекларовано було у низці правових документів, прийнятих ще до 24.02.2022 р. Більше того, якщо не вживати необхідних кроків, то війна відкине Україну в її розвитку ще на десятки років, яких у нашої держави й до того особливо не було. Як відомо, сталий розвиток охоплює соціальний, економічний та екологічний вектори. Кожен із них є надзвичайно важливим, тому вже сьогодні завданням України є підтримання насамперед на задовільному рівні функціонування її соціальної, економічної й екологічної сфер. Зрозуміло, що говорити про забезпечення розвитку України зі швидкістю світла прямо сьогодні неможливо, адже систематичними є людські поранення та втрати, ракетні обстріли, пожежі, руйнування житлової, енергетичної та іншої інфраструктури. У той же час, наразі важливим є створення життєво необхідних умов для суспільства, фіксування злочинів та інших протиправних дій проти України й її громадян, а також здійснення заходів для «безпеки України в майбутньому». Зважаючи на роль екологічної складової у забезпеченні сталості розвитку та взагалі на важливість збереження природного середовища для теперішніх і майбутніх поколінь, уважаємо, що за доцільне визначити шляхи гарантування екологічної складової безпечності країни в майбутньому.

Відзначимо, що в науці суспільно-політичного та правового блоків давно вже актуалізувалися питання щодо моніторингу екологічної безпеки України. Проте сьогодні вони набувають особливого значення, з одного боку, через важливість фіксування негативного впливу війни на екологічну складову сталого розвитку України та нейтралізації дії такого впливу. А з другого – у контексті унеможливлення ситуацій, за яких на тлі фіксування шкоди, нанесеної від війни, відбудеться приховування раніш вчинених

протиправних діянь в екологічній сфері (наприклад, незаконної вирубки лісів, незаконного видобутку корисних копалин тощо). З огляду на це можемо наполягати на важливості наукового дослідження Плану відновлення України на предмет визначення «екологічних» аспектів публічної політики та шляхів гарантування екологічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення розвитку соціально-економічної сфери у воєнний і післявоєнний окреслена як вітчизняними, так і зарубіжними вченими О. Борисенко, В. Воротіним, О. Дулгеровою, Т. Кришталь, Г. Ортіною, В. Приседською, В. Шрамович, В. Чубань, А. Шинкарьовим та ін. [1; 5; 6]. Разом із тим зовнішня агресія набула таких масштабів, що загрожують не тільки територіальній цілісності України, а й її екологічній безпеці, оскільки близько 200 тис. м² ґрунтів забруднено небезпечними речовинами, понад 60 млн тон викидів потрапило в атмосферне повітря, понад 20 тис га лісів випалено, частину з них втрачено назавжди, понад 2 млн м² земель засмічено тощо [5]. Зважаючи на це, важливим є дослідження пріоритетних напрямків «екологічного» відновлення України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення й обґрунтування пріоритетних заходів «екологічного» відновлення України.

Виклад основного матеріалу. Указом Президента України від 21.04.2022 р. було створено Національну раду з питань відбудови України з наслідків війни. Її ключовими напрямками роботи є такі: 1) розробка плану заходів щодо післявоєнної відбудови та розвитку України; 2) промислова інфраструктура та житло; 3) енергетична інфраструктура; 4) зв'язок; 5) військова інфраструктура та військово-промисловий комплекс; 6) структурна модернізація та перезапуск економіки; 7) заходи щодо подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, незахищених верств населення, осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації внаслідок війни; 8) реставрації та збереження пам'яток культури; 9) визначення та розробка пропозицій щодо першочергових реформ, прийняття та впровадження їх необхідних у воєнний та повоєнний період; 10) підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, їх прийняття та реалізація необхідні для ефективної діяльності та відбудови України у воєнний та повоєнний період [1, с. 73; 4].

На відповідній урядовій платформі розміщено План відновлення України [3]. Згідно з даними цієї платформи Візія Відновлення України – це сильна європейська країна, що є магнітом для іноземних інвестицій. План Відновлення України спрямований на прискорення стійкого економічного зростання. У межах плану визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів [там само].

Аналіз цієї спрямованості Плану відновлення України дає підстави стверджувати, по-перше, що не зовсім коректно визначена стійкість зрос-

тання нашої держави. Власне, передбачено прискорення стійкості її *економічного* зростання (курсив наш – автори). Проте стійкість передбачає забезпечення сталості розвитку, а він, у свою чергу, включає *економічний, соціальний і екологічний вектори* (курсив наш – автори). На цій підставі можемо наполягати на важливості практичного врахування наукового підходу до визначення сталості (стійкості) розвитку України під час її відновлення економічної, соціальної й екологічної сфер. По-друге, не зовсім зрозуміла логіка окреслених періодів досягнення ключових результатів відновлення України, а саме: 2023-2025 рр. і 2026-2032 рр. (табл. 1). Бракує обґрунтування обраного часового критерію. На наше переконання, має бути зrealізовано щорічне визначення результатів досягнення показників Плану відновлення країни та порівняння їх із очікуваними за кожною складовою сталого розвитку, а не тільки ВВП, як це запропоновано в аналізованому документі (див. табл. 1).

Таблиця 1

Очікувані результати від реалізації Плану відновлення України

№ з/п	Назва результату	Потенційний показник результату через 10 років
1.	Кількість проєктів	850
2.	Щорічний приріст реального ВВП	>7%
3.	Фінансування	>750 млрд дол.
4.	Індекс економічної складності	TOP-25 країн
5.	Індекс людського капіталу	TOP-25 країн

Джерело: складено на підставі [3]

Отже, з даних табл. 1 стає зрозуміло, що апріорі в публічно-управлінській практиці унеможлиблюється оцінювання показника екологічної складової сталого розвитку України (щорічно чи через 10 років). Свідченням цього є те, що законодавчо не визначений відповідний критерій оцінювання в Плані відновлення нашої держави. Як бачимо, можливо оцінити лише економічну та соціальну складові сталого розвитку України. Крім того, не можливо визначити на «Масі руйнувань» (представленій на урядовій платформі Плану відновлення України), яка нанесена шкода Україні в екологічній сфері. Опція урядової платформи «Маса руйнувань» [3] доступна лише для ознайомлення з кількістю пошкоджених чи зруйнованих шкіл, доріг, лікарень, житлової площі.

Для того, щоб дізнатися щодо *стану нанесеної шкоди екологічній сфері України* слід скористатися веб-сайтом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [2] (курсив наш – автори). У той же час, знадобиться час, щоб відшукати необхідну інформацію на зазначеній веб-сторінці Міндовкілля. Варто перейти до «е-Довкілля» або «ЕкоЗагроза» містить од-

нобічну інформацію щодо екозагроз, яка надана на Офіційному ресурсі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [2]. Власне кажучи, незрозуміло, чому саме ця інформація розміщена, і не наведено жодних звітів за попередні роки, в яких є дані щодо фактичного стану довкілля України «до» війни і «від» її початку. Це може зумовити появу додаткових дискусій серед науковців-теоретиків і практиків на предмет того, чи не приховувалися сліди зловживання державною владою в екологічній сфері України на тлі режиму воєнного стану й повномасштабної агресії проти неї.

У цьому контексті відзначимо те, що в екологічній сфері наявна низка проблем, які вже є предметом розгляду, зокрема, Тимчасової слідчої комісії з розслідування «лісової» корупції Верховної Ради України. Цю комісію очолює народний депутат М. Тищенко, який повідомив, що на одного з членів комісії скоєно замах (підірвано автомобіль вніч на 09.04.2023 р.), імовірно, через результати роботи зазначеної комісії [8]. Відтак, виникає слушне запитання, чи не прагне хтось через власні приватні інтереси приховати сліди протиправних діянь / бездіяльності.

Складності додає той факт, що на підставі статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указу Президента України від 14.03.2022 р. № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 15.03.2022 р. № 2119-IX, постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» та Положення про Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 р. № 614) щодо ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля, з метою недопущення будь-яких несанкціонованих дій з інформацією, що міститься в цьому реєстрі, наказом Міндовкілля від 22.03.2022 р. № 159 тимчасово обмежено доступ до такого реєстру для зовнішнього використання [7]. Отже, нагальним питанням для Міндовкілля України є забезпечення впровадження принципу публічності державної влади, що перебачає її прозорість і відкритість для суспільства.

У продовження відзначимо, що на урядовій платформі Плану відновлення України наведено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів щодо відновлення нашої держави та забезпечення її сталого розвитку [3]. Дослідження інформації щодо цих Національних програм дає підстави стверджувати, що має місце побіжне врахування наукового підходу до змістовного наповнення сталого розвитку України під час її відновлення за найважливішими напрямками, які, власне, і включає цей розвиток, тобто економічний, соціальний та екологічний (табл. 2).

Аналіз Національних програм для досягнення ключових результатів
відновлення України

№ з/п	Назва нацпрограми	Складова сталого розвитку, які нацпрограма відповідає	Передбачене фінансування нацпрограми
1.	Основи відновлення: Зміцнення інституційної спроможності.	1. Економічна (наприклад, передбачена професіоналізація антимонопольної системи, зокрема ринковий рівень компенсації). 2. Екологічна (наприклад, передбачена розбудова організаційної архітектури кліматичного управління). 3. Соціальна (наприклад, передбачено реформування системи оплати праці).	<0,1 млрд дол.
2.	Основи відновлення: Цифрова держава.	1. Економічна (наприклад, передбачена реалізація Державної програми “Україна - цифровою хаб для Азійського та Європейського магістрального трафіку”). 2. Екологічна (наприклад, передбачено створення комплексної системи моніторингу післявоєнного відновлення на основі відкритих даних). 3. Соціальна (наприклад, передбачено всеукраїнський перепис населення).	<0,1 млрд дол.
3.	Зміцнення оборони і безпеки.	1. Економічна (наприклад, передбачена реалізація Державної цільової науково-технічної програми розвитку авіаційної промисловості на 2021-2030 роки). 2. Соціальна (наприклад, передбачена Державна цільова оборонна програма з реалізації в інтересах сектору безпеки й оборони України проєктів з виконання наукових досліджень і розробок, розробок нових технологій).	50 млрд дол.
4.	Прагнення до інтеграції в ЄС.	1. Економічна (наприклад, передбачено відкриття ринків G7 та ЄС, а також реалізація передвступної економічної програми). 2. Екологічна (наприклад, передбачено проведення дослідження відповідності українського законодавства про відкриті дані, доступ до публічної інформації, управління державними даними та порядку їх використання до законодавства ЄС). 3. Соціальна (наприклад, передбачено забезпечення спільного митного контролю шляхом створення спеціальних контактних пунктів держав-членів ЄС за принципом «єдиного вікна»).	<1 млрд дол.

№ з/п	Назва нацпрограми	Складова сталого розвитку, які нацпрограма відповідає	Передбачене фінансування нацпрограми
5.	Відбудова чистого та захищеного середовища.	Екологічна.	20 млрд дол.
6.	Енергетична незалежність та Зелений Курс.	Економічна. Екологічна	130 млрд дол.
7.	Поліпшення бізнес-середовища.	Економічна.	5 млрд дол.
8.	Забезпечення конкурентного доступу до капіталу.	Економічна.	75 млрд дол.
9.	Забезпечення макрофінансової стабільності.	Економічна.	60 - 80 млрд дол.
10.	Розвиток секторів економіки з доданою вартістю.	Економічна.	50 млрд дол.
11.	Розширення та інтеграція логістики з ЄС.	Економічна.	120 – 160 млрд дол.
12.	Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів.	Соціальна.	150 – 250 млрд дол.
13.	Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури.	Соціальна.	35 млрд дол.
14.	Розвиток системи освіти.	Соціальна.	5 млрд дол.
15.	Модернізація системи охорони здоров'я.	Соціальна.	5 млрд дол.
16.	Розвиток систем культури та спорту.	Соціальна.	20 млрд дол.
17.	Забезпечення ефективної соціальної політики.	Соціальна.	7 млрд дол.

Джерело: складено на підставі [3]

Аналіз інформації в табл. 2 дав змогу, з одного боку, підтвердити авторську позицію, що науковий підхід до визначення сталого розвитку в публічно-управлінській практиці (зокрема, у межах затвердженого Плану відновлення України [3]) упроваджується не системно. Власне кажучи, перші 4 Національні програми з вищенаведеного переліку (у табл. 2) подекуди не містять чіткої вказівки, на яку ж сферу суспільної життєдіяльності

зорієнтована окремо взята національна програма. А з другого боку, стає вже очевидним, що має місце дублювання сфер реалізації тих чи інших Національних програм з відновлення України. На підтвердження висловленої нами думки у таблиці 2 наведено можливі вектори дублювання (наприклад, у сфері проведення досліджень щодо відкритих даних і публічної інформації, а також моніторингу цих даних). Власне, не зрозуміло, які інституції спочатку проводитимуть відповідні дослідження щодо відкритих даних, а які інституції чи-то після завершення проведених досліджень, чи-то паралельно з їхнім проведенням забезпечуватимуть відкритість даних. На наш погляд, така плутанина, що найменше зумовить появу зайвих наукових дискусій, а що найбільше – нераціональне витрачання матеріально-фінансових коштів на реалізацію відповідних Національних програм з відновлення України (див. колонку таблиці 2 «Передбачене фінансування нацпрограми»). На нашу думку, унеможливити появу зайвих наукових дискусій та інституціональних проблем можливо за умови виваженого застосування концептуального підходу до визначення сталого розвитку, адже саме на ньому робиться акцент у Візії Плану відновлення України. Уважаємо, що необхідно, щоб чітко було визначено й обґрунтовано, на яку складову сталого розвитку (економічну, соціальну та/або екологічну) спрямована та чи інша Національна програма відновлення України, та які ж проміжні та кінцеві результати можна досягти від упровадження програмного документа.

Розгляд інформації, наведеної в табл. 2, дозволив також наполягати, що в Плані відновлення України приділено найменшу увагу визначенню та нейтралізації негативного впливу війни на *екологічну* складову сталого розвитку нашої держави (курсив наш – автори). Власне кажучи, на реалізацію екологічних заходів, насамперед, спрямовані Національні програми «Відбудова чистого та захищеного середовища» і «Енергетична незалежність та Зелений Курс». На жаль, відсутня у відкритому доступі інформація щодо забезпечення екологічної безпеки України в межах Національної програми «Зміцнення оборони і безпеки», хоча від використання зброї наноситься шкода ґрунтам, воді, лісам, повітрю тощо. У цьому контексті можемо стверджувати, що завданням України є системне застосування концептуальних підходів до забезпечення власного відновлення, що передбачатиме акцентування уваги на підтриманні її екологічної безпеки, у т.ч. шляхом порівняння її з «довоєнним» рівнем.

Варто зауважити, що дослідження Національної програми «Енергетична незалежність та Зелений Курс» побіжно стосується визначення та нейтралізації негативного впливу війни на екологічну безпеку України [3]. Проте аналіз Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища» дає більше підстав для дискутування щодо значно більшої кількості заходів публічної політики у сфері екологічної безпеки України на

найближчі 10 років, у порівнянні з тими заходами, які окреслені в Національній програмі «Енергетична незалежність та Зелений Курс» (табл. 3). Крім того, можемо відзначити, що не всі 77 проєктів, представлені на урядовій платформі в розділі Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища» [3], стосуються безпосередньо визначення (тобто моніторингу, оцінювання та фіксації) і нейтралізації негативного впливу війни на екологічну сферу України (рис. 1). Це можна пояснити з огляду на те, що іще до повномасштабної агресії проти України існувала низка проблем в екологічній сфері, які тільки актуалізувалися та/або кристалізувалися із зовнішньою агресією. Зважаючи на обмеженість обсягу наукової статті, наведемо насамперед ключові проєкти з Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища», які передбачають реалізацію заходів щодо визначення та нейтралізації негативного впливу війни на екологічну сферу України.

Таблиця 3

Функціональна карта визначення та нейтралізації негативного впливу війни на екологічну сферу України в межах Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища»

№ з/п	Назва проєкту, що реалізується в межах нацпрограми	Визначення* негативного впливу війни на екологічну сферу України	Нейтралізація негативного впливу війни на екологічну сферу України
1.	Відновлення дикої природи України		V
2.	Відновлення інфраструктури поводження з РАВ та подальший її розвиток		V
3.	Впровадження Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема» загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації та її мережі	V	
4.	Екологічне відновлення солеварних шахт Солотвино		V
5.	Оцінка шкоди і збитків довкіллю та потреб на відновлення довкілля внаслідок російської збройної агресії	V	
6.	Створення мережі регіональних центрів реабілітації та порятунку диких тварин в Україні		V
7.	Аудит та інвентаризація заподіяної війною шкоди гідротехнічним об'єктам та спорудам	V	
8.	Будівництво лісонасінневих центрів		V
9.	Вжиття заходів протипожежної безпеки в лісах України		V

№ з/п	Назва проєкту, що реалізується в межах нацпрограми	Визначення* негативного впливу війни на екологічну сферу України	Нейтралізація негативного впливу війни на екологічну сферу України
10.	Відновлення інфраструктури державної системи моніторингу атмосферного повітря, що постраждала внаслідок воєнних дій		V
11.	Відновлення інфраструктури сталого лісокористування		V
12.	Відновлення лісів та збалансований розвиток лісового господарства		V
13.	Відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів поводження з відходами, а також розбудова нових об'єктів для остаточного видалення неперероблених відходів, утворених внаслідок військових дій		V
14.	Відновлення та модернізація національної гідрометеорологічної служби України		V
15.	Відновлення та налагодження гідротехнічних об'єктів і споруд, що використовуються для задоволення потреб населення і галузей економіки у водних ресурсах		V
16.	Відновлення, модернізація та оптимізація мережі спостережень і надходження інформації про небезпечні геологічні процеси та стан підземних вод. Впровадження концепції екосистемних послуг		V
17.	Долучення передових українських та іноземних вчених для розробки інноваційних методів та підходів для відновлення забруднених територій та подальше їх застосування		V
18.	Здійснення технічного аудиту та інвентаризації джерел забруднення земель та дифузного забруднення вод. Включення пріоритетних заходів з очищення земель.	V	
19.	Здійснення технічного аудиту та інвентаризації пошкоджених внаслідок російської агресії об'єктів критичної водогосподарської інфраструктури	V	
20.	Модернізація та створення нових пунктів спостережень, модернізація лабораторій державної системи моніторингу довкілля	V	
21.	Оцінка збитків, викликів і загроз сталому розвитку регіонів України. Коригування Державної стратегії регіонального розвитку 2021-2027 з урахуванням викликів і загроз, зумовлених військовою агресією росії	V	

№ з/п	Назва проєкту, що реалізується в межах нацпрограми	Визначення* негативного впливу війни на екологічну сферу України	Нейтралізація негативного впливу війни на екологічну сферу України
22.	Реалізація заходів з рекультивації, консервації та охорони земель на пілотних територіях, в тому числі тих що постраждали внаслідок військової агресії рф		V
23.	Ренатуралізація територій пошкоджених під час бойових дій та розширення екомережі		V
24.	Реформування системи екологічного контролю		V
25.	Розробка програми резервного забезпечення підземними питними водами міст України із впровадженням першочергових заходів у містах прифронтової зони		V
26.	Розробка Стратегії сталого просторового розвитку України		V
27.	Розроблення методики оцінювання впливу військових дій на можливості сталого розвитку регіонів України		V

*Примітка: під визначенням негативного впливу війни на екологічну сферу України розуміється моніторинг виявів такого впливу, їхнє оцінювання та фіксація.

Джерело: складено на підставі [3]

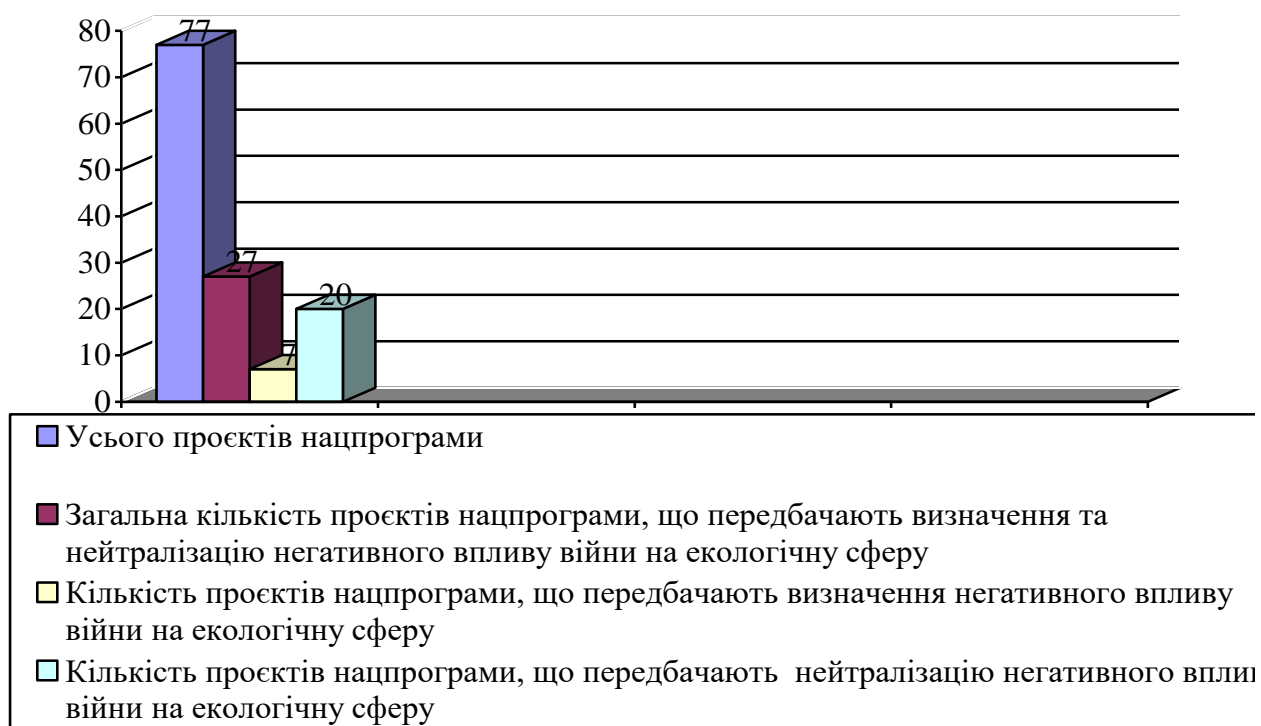

Рис. 1. Змістовна диференціація проєктів, які реалізуються в межах Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища»

Джерело: складено на підставі [3]

Як бачимо з рис. 1, у межах Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища» визначено таке:

1) лише 35% заходів стосуються реалізації публічної політики щодо екологічного відновлення України через руйнуючий вплив війни;

2) 65% заходів спрямовані на продовження впровадження «довоєнного» вектору щодо забезпечення сталого екологічного розвитку.

На наше переконання, дане відсоткове співвіднесення заходів щодо інституційного гарантування та підтримання екологічної безпеки України є нерівноцінним. Адже, на жаль, війна проти України триває, і нанесення шкоди її екологічній сфері також продовжується, що зумовлює накопичення проблем у цій сфері. Крім того, варто пам'ятати, що екологічна сфера є необхідним середовищем проживання як для сучасних поколінь, так і для майбутніх. Відтак, неможна нівелювати важливість екологічної складової на сучасному етапі функціонування України та в найближчій перспективі її розвитку. На цій підставі наполягаємо на доцільності впровадження принципів системності, публічно-приватного партнерства, публічності, раціональності, результативності та інших наукових принципів під час реалізації Національної програми «Відбудова чистого та захищеного середовища».

Погоджуємося з теоретиками та практиками публічного управління [1; 5; 6], що відновлення України, зокрема, її екологічної складової, має передбачати вжиття заходів, які спрямовані на нейтралізацію негативного впливу війни на таку складову. Наразі цей вплив з позиції екологічної складової спричиняє таке:

- хімічне забруднення повітря, ґрунтів і водойм від обстрілів і ракет;
- пожежі в екосистемах і на промислових об'єктах;
- втрату біорізноманіття та загрозу червонокнижним видам;
- забруднення ландшафту й оселищ;
- забруднення нафтопродуктами узбереж;
- формування плівки на поверхні води, що порушує обмін енергією, теплом, вологою та газами між морем й атмосферою;
- зміну фізико-хімічних та гідрологічних умов, що зумовлює загибель риби, морських птахів і мікроорганізмів;
- пошкодження комунальних комунікацій і забруднення органічними речовинами води та ін.

Зрозуміло, що існує також ризик невиконання Україною вже поставлених кліматичних цілей, адже війна – це внесок у зміну клімату, а відновлення країни неминуче буде супроводжуватися значними викидами парникових газів [там само]. До речі, дотримання принципу важливості захисту клімату є ключовим для багатьох країн світу. На підтвердження можемо навести інформацію, представлену на офіційному веб-сайті Міністерства навколишнього середовища, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини.

Серед цієї інформації ключовою є та, що стосується Програми дій щодо захисту клімату Німеччини (розрахована на період до 2026 року). Ця Програма є результатом активного залучення громадськості до процесу її розробки (з 05 вересня по 28 жовтня 2022 року) [9].

Аналіз інформації веб-сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [2] дав змогу стверджувати, що цим органом не забезпечується належним чином упровадження загальних і спеціальних принципів, зокрема, публічності (що передбачає прозорість і відкритість влади). Прикладом цього може служити, зокрема, інформація щодо реалізованих регіональних природоохоронних програм лише за 2014, 2015, 2016 і 2018 роки, або щодо державних інвестиційних проектів за 2017, 2019 і 2021 роки. Недостатньо інформативними є також і відомості щодо стану лісового господарства. Так, на веб-сайті Міндовкілля України представлено відомості щодо моніторингу лісів України за 2020 рік, а щодо стану пожеж у лісах за 2021 рік (дані синхронізовані з додатком «Дія») [2]. До речі, відвідуваність рубрик «Дані моніторингу лісів» і «Інформація про лісові пожежі» є доволі низькою (у середньому 3-5 відвідувань цих рубрик на тиждень), що може свідчити про різні аспекти. Проте, на жаль, цей факт не вказує на значну зацікавленість з боку громадськості у відомостях, що не втрачать актуальності для України ще багато років, адже можуть бути використані для порівняння з довоєнним і післявоєнним рівнями екологічної безпеки. Крім того, низька зацікавленість громадськості може свідчити про її не високу екокультуру й ековиховання.

На підставі вищезазначеного, можемо систематизувати (за основними векторами) публічно-управлінські заходи щодо визначення та нейтралізації негативного впливу війни на екологічну безпеку України, а саме:

1) через значне хімічне забруднення ґрунтів та вод, важливо під час і після війни подбати про ефективну систему моніторингу стану довкілля з метою фактичної фіксації обсягу завданої йому шкоди;

2) відновлення екосистеми до безпечного стану – і для людини, і для дикої природи, зокрема, шляхом вирощування нових дерев для озеленення міст й оновлення лісів;

3) компенсація агресором завданої шкоди;

4) формування екокультури в українських громадян.

Висновки. Війна проти України вплинула на кожний її компонент довкілля – тваринний і рослинний світ, воду, ґрунт і повітря. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Аналіз Плану відновлення України (дія якого розрахована на найближчі 10 років) [3] дав змогу стверджувати, що цей загальнодержавний правовий документ вимагає доопрацювання в напрямку актуалізації екологічної складової. Обґрунтовано, що в межах Плану відновлення України слід окреслити вектори публічно-управлінських за-

ходів, пов'язані з визначенням і нейтралізацією негативного впливу війни на екологічну безпеку України. Ці заходи повинні передбачати прийняття та реалізацію низки управлінських рішень, а саме щодо:

- утилізації металобрухту танків, бронемашин та іншої військової техніки як канцерогенного сміттям, що отруює навколишнє середовище важкими металами, що потрапляє в ґрунтові води;
- утилізації залишків боєприпасів і розмінування території,
- вирішення проблеми з питною водою й опустеленням, адже має місце руйнація очисних споруд, водогонів та іншої водної інфраструктури;
- унеможливлення розорення природних територій, що можуть бути віддані під забудову для відновлення населених пунктів або під нові сміттєзвалища залишків зруйнованих будівель, власне, має забезпечуватися розвиток «екологічних» міст, у яких підвищено енергостійкість житлових будинків, збільшено кількість зелених насаджень;
- зниження викидів в атмосферу шляхом формування в громадян екокультури (щодо користування велосипедами, електромобілями та ін.);
- зниження рівня залежності країни від викопного палива загалом;
- оновлення лісового фонду України та підтримка нею обраного «зеленого курсу» на всіх рівнях публічного управління.

Доведено, що за умови досягнення сталості розвитку України та найсприятливішої її повоєнної кон'юнктури важливо ефективно використовувати природні ресурси. Від цього залежить як зростання економічної сили України, так й існування її майбутніх поколінь в безпечній екосистемі.

Список використаних джерел:

1. Воротін В.Є., Шинкарьов А.М. Публічна економічна політика України: виклики воєнного стану // Вісник Національного університету цивільного захисту України. 2022. Вип. 1 (16). С. 66–75.
2. Екозагроза // Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>.
3. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
4. Помаза-Пономаренко А.Л., Батир Ю.Г., Лопатченко І.М. План відновлення України (Частина 1) // Вісник Національного університету цивільного захисту України. 2022. Вип. 2 (17). С. 17–27.
6. Природа та війна: як військоове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html?amp>.
7. Приседська В., Шрамович В. Спустошені землі. Якою буде природа України після війни // BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature.
8. Роз'яснення представникам громадськості щодо здійснення ОВД у період воєнного стану. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/95481c3f-8881-4076-af73-1fd97cd054de.pdf>.

9. Трагедія на саму «вербну неділю» // Новини України. URL: <http://www.timenews.net.ua/tragediya-na-samu-verbnu-nedilyu-z-mykoloyu-tyshhenko-vse-zgorilo-do-tla-video/?fbclid=IwAR1i0t8zd-KEmyIN0pCfXx0ocOgboYFrEFPdc6hqpdn3LdW3qSPKDnYPj40#lg9ozvub6oozb21u10x>.

10. Online-Dialog zum "Aktionsprogramm Natürlicher Klimaschutz". URL: <https://www.bmuv.de/themen/bildung-beteiligung/beteiligung/dialog-natuerlicher-klimaschutz>.

Referances:

1. Vorotin, V.E., Shinkarev A.M. Public economic policy of Ukraine: the challenges of martial law [Publiczna ekonomichna polityka Ukrayiny: vyklyky voyennoho stanu] // Bulletin of NUTSZU. 2022. Issue 1 (16). P. 66–75. Print.

2. Environmental Threat [Ekozagroza] // Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>.

3. Ukraine recovery plan [Plan vidnovlennya Ukrayiny]. URL: <https://recovery.gov.ua/>.

4. Pomaza-Ponomarenko, A.L., Batyr, Y.G., Lopatchenko, I.M. Recovery Plan of Ukraine (Part 1) [Plan vidnovlennya Ukrayiny (Chastyna 1)] // Bulletin of NUTSZU. 2022. Issue 2 (17). P. 17–27. Print.

5. Nature and War: How Russia's Military Invasion Affects Ukraine's Environment [Pryroda ta viyna: yak viys'kove vtorhnennya Rosiyi vplyvaye na dovkillya Ukrayiny]. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html?amp>.

6. Prysedka, V., Shramovich, V. Desolated lands. What will be the nature of Ukraine after the war [Spustosheni zemli. Yakoyu bude pryroda Ukrayiny pislya viyny] // BBC News Ukraine. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature.

7. Clarification to members of the public regarding the implementation of ATS during martial law [Roz'yasnennya predstavnykam hromads'kosti shchodo zdiysnennya OVD u period voyennoho stanu]. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/95481c3f-8881-4076-af73-1fd97cd054de.pdf>.

8. Tragedy on Palm Sunday itself [Trahediya na samu «verbnu nedilyu»] // News of Ukraine. URL: <http://www.timenews.net.ua/tragediya-na-samu-verbnu-nedilyu-z-mykoloyu-tyshhenko-vse-zgorilo-do-tla-video/?fbclid=IwAR1i0t8zd-KE-myIN0pCfXx0ocOgboYFrEFPdc6hqpdn3LdW3qSPKDnYPj40#lg9ozvub6oozb21u10x>.

9. Online-Dialog zum "Aktionsprogramm Natürlicher Klimaschutz". URL: <https://www.bmuv.de/themen/bildung-beteiligung/beteiligung/dialog-natuerlicher-klimaschutz>.